

خلاصه تحقیق کثیر السفر و شغل سفر

سفر شرعی که هشت فرسخ است، موجب قصر نماز و روزه می‌شود؛ اما سفر برخی افراد مانند رانندگان، کشتی‌بان‌ها، تجار و... از این حکم استثنا شده و موضوع حکم اتمام نماز و روزه قرار گرفته است. اینکه چه عواملی سبب خروج آنان از حکم قصر شده، مسئله‌ای است که تا حدودی ابهام داشته و در لسان روایات به روشنی بیان نشده است. در روایات تنها به ذکر بعضی عناوین از قبیل مُکاری، ملاح، جمال، تاجر و مانند آنها اشاره شده است؛ لکن در میان فقیهان برخی کثرت سفر و برخی دیگر شغل سفر را موضوع حکم دانسته‌اند.

بر این اساس، موضوع در اینجا به لحاظ مفهومی ابهام دارد؛ زیرا روشن نیست که در این نوع از سفرها چه چیزی موضوع حکم و جوب اتمام نماز و روزه است. آیا صرفاً عنوان‌های خاصی شغلی که در روایات آمده موضوع حکم است یا کثرت سفر موضوع است و یا اینکه شغل بودن سفر موضوعیت دارد؟ در این مسئله رویکرد یگانه‌ای وجود ندارد و در میان فقها دیدگاه‌های مختلف مطرح شده است.

در این پژوهش دو مفهوم «کثیر السفر» و «شغل سفر» به عنوان موضوع انتخاب شده است که در نگاه ابتدایی ممکن است دو موضوع مستقل جلوه کند؛ در حالی که هر دو مفهوم بیان‌گر یک موضوع است. از این رو، برای رفع این پندار باید گفت اولاً در اینجا نه سفر به تنهایی موضوع است و نه شغل و کثرت؛ چون هیچ یکی از مفاهیم یاد شده به تنهایی اهمیت ندارد. بلکه موضوع عبارت است از سفری که از نظر زمانی نسبت به مدت اقامت شخص در وطن بیشتر یا دست‌کم قابل توجه است و از سوی دیگر خود سفر به نحوی شغل و حرفه یا مقدمه شغل و حرفه حساب می‌شود. فقها برای حکایت از این موضوع، مفاهیم گوناگونی را به کار برده‌اند، مانند کثیر السفر، سفر بیش از حضر، شغل سفر، شغل در سفر و سفر مقدمه شغل.

با این بیان روشن می‌شود که برای حکایت از این موضوع، مفاهیم و تعبیرات مختلف وجود دارد و منحصر به دو مفهوم «کثیر السفر» و «شغل سفر» نیست؛ لکن از آنجا که نمی‌توان همه مفاهیم و تعبیراتی را که برای حکایت از موضوع در سخنان فقها به کار رفته است، عنوان موضوع پژوهش قرار داد، باید مفهومی به عنوان موضوع انتخاب شود که نسبت به دیگر مفاهیم جامع بوده و بتواند همه دیدگاه‌ها و تعبیرات را پوشش دهد. آنچه در میان مفاهیم و تعبیرات یاد شده، جامع‌تر به نظر می‌رسد، دو مفهوم کثیر السفر و شغل سفر است. این

دو مفهوم که در واقع حکایت از یک موضوع دارد، اولاً دیگر تعبیرات و مفاهیم یاد شده را شامل می‌شود و ثانیاً دو رویکرد کثرت‌محورانه و شغل‌محورانه را درباره موضوع نیز نشان می‌دهد. بر این اساس، مباحث پژوهش در قالب چهار فصل سامان‌دهی شده است. فصل نخست به بیان طرح تحقیق اختصاص یافته که شامل بیان موضوع، پرسش‌های تحقیق، پیشینه تحقیق، ضرورت تحقیق و روش تحقیق است.

در فصل دوم از مفهوم‌شناسی موضوع بحث شده است. در این فصل، نخست موضوع تحقیق در روایات و سخنان فقها مفهوم‌یابی شده و سپس مفاهیم مورد نظر تعریف و تبیین شده است. مفاهیمی که در این فصل بررسی شده، عبارتند از: سفر، حضر، کثیر السفر، سفر بیش از حضر، سفر مستلزم اتمام، شغل و عمل سفر، شغل در سفر، سفر مقدمه شغل، دایم السفر و خانه‌به‌دوشی.

در فصل سوم عناصر اصلی موضوع و معیارهای تحقق و استمرار آن مطرح شده است. در این فصل، ابتدا به بیان ماهیت و مقومات موضوع پرداخته شده که آیا کثرت سفر مقوم آن است یا شغل بودن سفر، و در مرحله بعد، معیارهای تحقق کثرت و شغل سفر و نیز معیارهای تداوم و استمرار آن مورد بحث قرار گرفته است.

درباره مقومات موضوع به دو نظریه کثرت سفر و شغل سفر اشاره شده است و در معیارهای تحقق موضوع، از تعدد سفر، صدق اسامی و عنوان‌های شغلی یا صدق شغل سفر و عدم اقامت ده روز نام‌برده شده است. درباره معیار استمرار کثرت و شغل نیز عدم اقامت ده روز و بقای اسم و عنوان سفر شغلی مطرح شده است. همچنین در این فصل از شمول موضوع نسبت به مصادیق جدید، از دو طریق شغل بودن سفر و الغای خصوصیت از مصادیق منصوص سخن گفته شده است.

در فصل چهارم از گونه‌شناسی و مصداق‌شناسی موضوع بحث شده است. در این فصل نخست کثیر السفر و شغل سفر با توجه به مدت زمان سفر و ارتباط شغل با سفر دسته‌بندی شده است که عبارتند از:

مبحث اول: گونه‌شناسی کثیر السفر و شغل سفر

۱. گونه‌های کثیر السفر

۱-۱. گونه‌های کثیر السفر به اعتبار زمان سفر

الف. کثیرالسفر دایم در سفر

ب. کثیر السفر بیشتر در سفر

ج. کثیر السفر در برخی ایام سال

۲-۱. گونه‌های کثیر السفر به اعتبار شغل

الف. کثیر السفر شاغل در سفر

ب. کثیر السفر غیر شاغل در سفر

۲. گونه‌های شغل سفر

۲-۱. گونه‌های شغل سفر به اعتبار زمان سفر

الف. شغل سفر دایم در سفر

ب. شغل سفر بیشتر در سفر

ج. شغل سفر در برخی ایام سال

۲-۲. گونه‌های شغل سفر به اعتبار نوع وابستگی شغل به سفر

الف. شغل بودن خود سفر

ب. شغل در حال سفر

ج. سفر برای شغل

در مبحث دوم این فصل، مصادیق کثیر السفر و شغل سفر بررسی شده است که عبارتند از:

۱. مصادیق منصوص کثیر السفر و شغل سفر

۱-۱. أعراب و بدوی

۲-۱. مکاری و کری

۳-۱. جمّال

۴-۱. ملّاح و اصحاب سفن

۵-۱. اشتقان

۶-۱. برید

۷-۱. امیر

۸-۱. تاجر

۹-۱. جابی

۱-۱۰. راعی

۲. مصادیق غیر منصوص کثیر السفر و شغل سفر

۱-۲. راننده

۲-۲. خلبان

۳-۲. خدمه هواپیما، قطار و اتوبوس

۴-۲. فضانورد

۵-۲. نجار دوره گرد

۶-۲. نقار دوره گرد

۷-۲. حداد دوره گرد

۸-۲. بنّاء دوره گرد

۹-۲. حطّاب

۱۰-۲. جلاب

۱۱-۲. مدرس و محصل

۱۲-۲. طیب

۱۳-۲. کارمند و کارگر

در نهایت از مباحث تحقیق نتیجه‌گیری صورت گرفته است.

پرسش‌ها

با توجه به روایات موضوع که صرفاً از برخی عناوین شغلی مانند مکاری، کری، جمال و... نام‌برده و در نهایت به شغل بودن سفر به عنوان علت حکم اشاره کرده است و از سوی دیگر در سخنان فقها عناوین متعددی در بیان موضوع نام‌برده شده است مانند کثیر السفر، دایم السفر، سفر بیش از حضر و...، مهمترین پرسش‌هایی که می‌توان مطرح کرد عبارتند از:

- آیا چیزی که در تحقق ماهیت موضوع دخالت دارد، شغل بودن سفر است یا کثرت سفر و یا تحقق نام و

عنوان‌های شغلی منصوص در روایات؟

- اگر عنوان‌های شغلی منصوص در روایات ملاک باشد، چگونه می‌توان آن را به مصادیق جدید تسری داد؟

-اگر کثیر السفر بودن ملاک تحقق موضوع باشد، دلیل آن چیست؟

-اگر شغل بودن سفر ملاک تحقق موضوع باشد، دلیل آن چیست؟

-آیا می توان گفت کثرت سفر و شغل سفر هر دو ملاک است؟ در این صورت آیا بین مصادیق این دو

عنوان تطابق وجود دارد یا مصادیق آنها متفاوت بوده و نسبت بین آنها عموم و خصوص من وجه است؟